

La projecció social del
pintor Palau Ferré:
l'exemple d'un brodat
sardanista.

Francesc Marco-Palau

La projecció social del pintor Palau Ferré: l'exemple d'un brodat sardanista

Francesc **Marco-Palau**

Doctor en Història

marcopalaufrancesc@gmail.com

Resum: el 27 d'abril de 1969 *El Correo Catalán* il·lustra el Dia Mundial de la Sardana amb un quadre del cubista Maties Palau Ferré (Montblanc, 1921-2000). Impactada per l'obra del pintor, una lectora del diari confeccionà un brodat sardanista tot reproduint-ne el quadre. Després de cinc dècades en l'àmbit familiar, primer a Masquefa i després a Martorell, el 2023 el brodat es donà a conèixer públicament i se'n pot reconstruir la història. Unes vivències personals que exemplifiquen la projecció social del pintor Palau Ferré.

Paraules clau: Maties Palau Ferré, brodat, sardana, Pepita Esteve, art del segle XX.

Un quadre sardanista del pintor, escultor i ceramista Maties Palau Ferré (Montblanc, 1921-2000) il·lustra a tot color la pàgina de celebració del Dia Mundial de la Sardana del 27 d'abril de 1969 amb la qual *El Correo Catalán* convidava els lectors a fer-se seus els valors culturals que projectava la dansa tradicional catalana durant el tardofranquisme.¹ L'impacte de la publicació, i el context històric i reivindicatiu en el qual té lloc, motiva una lectora del diari dels cotoners a guardar-ne la pàgina i confeccionar un brodat del quadre sardanista que s'hi mostra. La reproducció artesanal de la pintura, a través dels fils de colors sobre teixit, restaran en l'àmbit privat i familiar de la sardanista Pepita Esteve, primer a Masquefa i després a Martorell, fins que se'n tindrà coneixement públic a partir de la primavera del 2023.²

Figura 1. La sardanista Pepita Esteve amb el brodat inspirat en Palau Ferré. Martorell, 13 de maig de 2023. (Fotografia. Arxiu Marco-Palau).

Una sardana a *El Correo Catalán*

L'autora del brodat sardanista inspirat en un quadre de Maties Palau Ferré és Pepita Esteve Bosch natural de «Cal Xirivit» de Masquefa, per bé que instal·lada des de fa anys a Martorell, població del seu marit. La tradició cultural, associativa i musical de Pepita Esteve prové de les seves arrels familiars que formen part del catalanisme popular intuïtiu de les dècades centrals del segle XX.

La seva mare, Eulàlia Bosch Almirall, era de la Beguda Alta, aleshores a cavall entre Masquefa, Sant Esteve Sesrovires i Sant Llorenç d'Hortons i avui oficialment a la comarca de l'Anoia; i el seu pare, Lluís Esteve Domènech, era barber a Masquefa i membre de la junta de la Societat Cultural L'Alzinar, associació cabdal del municipi a través de la qual s'impulsava una Biblioteca Popular de la població, i s'organitzaven els actes lúdics de la Festa Major; a més de comptar amb diferents seccions pròpies, corals i esportives, que programaven concerts de la Nova Cançó, de la mà del locutor

Figura 2. Una sardana de Palau Ferré a *El Correo Catalán*, 27 d'abril de 1969. (Arxiu Marco-Palau).

Jaume Mas. També en aquell context, des de l'Alzinar, es participava al Congrés de Cultura Catalana que tenia lloc arreu del país entre el 1975 i el 1977.

És en aquest marc que Pepita Esteve va relacionar-se des de jove amb el món sardanista, fet que faria inclinar-la a escollir el quadre de Palau Ferré que trobaria a la premsa de l'època, per a la confecció del seu brodat. Així, Esteve s'havia endinsat al món de la sardana a través de les classes que dirigia el compositor Miquel Pons Pinyol (Barcelona, 1932-1986), autor de peces dels anys cinquanta com *Dansaires llevantins*, *Recordant la mare* i *La meva Carme*, així com la composició *El Patufa Paulinet*, que el 1956 va ser premiada al Parc de la Ciutadella, en un concurs radiofònic de la ciutat comtal. En aquelles sessions d'aprenentatge, al costat d'altres balladors de la seva generació com, entre d'altres, -en ordre alfabètic de cognoms- Antoni Calix, Francesc Mas Castanyer, Lina Esteve, les germanes Maria Carme i Maria Teresa Estruch, Pepita Estruch, Vicenç Isart, Lourdes Puig, les germanes Marta, Montserrat i Margarita Riudevets, Maria Dolors Rovira i Rosa Sabí, acabarien conformant l'Associació Sardanista de Masquefa.³

És així com, quan el Dia de la Mare de Déu de Montserrat de 1969, Pepita Esteve llegeix *El Correo Catalán*, queda sorpresa per la pintura a tot color de Maties Palau Ferré que aquell 27 d'abril inclou el rotatiu dels cotoners^{3b} -una de les capçaleres amb més tiratge a la Catalunya de la dècada dels anys seixanta, dirigit aleshores per Andreu Roselló (Reus, 1916 - Barcelona, 1978)-, per tal de celebrar el Dia Mundial de la Sardana. Al quadre de Palau Ferré l'acompanya un article que en glossa l'obra, escrit pel periodista osonenc Esteve Busquets Molas (Roda de Ter, 1908 - Barcelona, 1991), en el qual destacava que «la sardana sempre serà nova i oferirà temes no només a poetes i escriptors sinó també a artistes (...) aquesta és obra de Palau Ferré, una de les seves darreres creacions, amb la qual exalta el ritme i la lluminositat de la sardana».⁴ Així les coses, Pepita Esteve decideix retallar la pàgina del diari -i que encara avui conserva- per tal de confeccionar un brodat a partir d'aquell oli de Palau Ferré que la va impressionar.

Si bé la pàgina original del diari la guarda l'abril de 1969, entre els preparatius i la fase pròpiament de creació, no serà fins el 1977 que donarà per enllestida la confecció. Després d'elaborar-la, la peça tèxtil restaria emmarcada en l'àmbit privat de la família Esteve, primer a la casa de la seva població natal, a Masquefa (Anoia), i després a l'entrada del pis del matrimoni a Martorell (Baix Llobregat).

Al llarg de les següents dècades, Pepita Esteve, va anar tenint coneixement de les efemèrides relacionades amb el pintor Maties Palau Ferré a través de les notícies i els reportatges que en publicaven els mitjans de comunicació, però per timidesa mai va arribar a donar a conèixer el brodat artístic que havia confeccionat. Així, quan a meitat de la dècada de 1980, Pepita Esteve va ser a Montblanc amb una excursió del grup de Caramelles, la sardanista tampoc va fer el pas d'adreçar-se a l'artista internacional de la Vila Ducal. Això sí, en una conversa recent, Pepita Esteve rememorava com l'1 de gener del 2000 es va assabentar a través dels informatius radiofònics de la notícia de l'adéu prematur del pintor, fet que va colpir-la, per les dècades que feia que l'acompanyava el brodat sardanista.⁵

Encara van passar dues dècades més abans que Pepita Esteve fes el pas a donar a conèixer les passades d'agulla que havia enllestit meticulosament l'any 1977. Així, quan el dilluns 17 d'abril de 2023 -pocs dies abans de Sant Jordi- l'escriptor Màrius Serra presentava *La dona més pintada* (Proa, 2023), ficció inspirada en la vida de Palau Ferré, a la Biblioteca Francesc Pujols de Martorell, Pepita

Figura 3. L'escriptor Màrius Serra i la sardanista Pepita Esteve a la presentació de *La dona més pintada* a la Biblioteca Francesc Pujols. Martorell, 17 d'abril de 2023.

Esteve va decidir assistir a l'acte literari portant-hi el brodat per tal de mostrar, finalment, la seva pròpia creació. La troballa va despertar els aplaudiments dels assistents a l'espai bibliotecari, i també, l'endemà, va generar expectació a les xarxes socials, quan se'n va publicitar la coincidència. Entre d'altres, la lingüista Carme Junyent, també natural de Masquefa, va considerar-ho sorprenent, i més per la coneixença mútua i estima de temps endarrere, tot i que feia anys que no havien coincidit.⁶

Unes setmanes després, a Martorell, Pepita Esteve rebia familiars del pintor Palau Ferré per tal de poder catalogar el brodat i entrevistar la sardanista per conèixer amb detall el context històric i el seu procés de confecció. De la visita en sortiren poc després diversos articles a *La Veu de l'Anoia*, el setmanari *Nova Conca* i la revista *SOM* de cultura popular i tradicional. També l'Ajuntament de Masquefa celebraria el vincle artístic a les xarxes socials.⁷

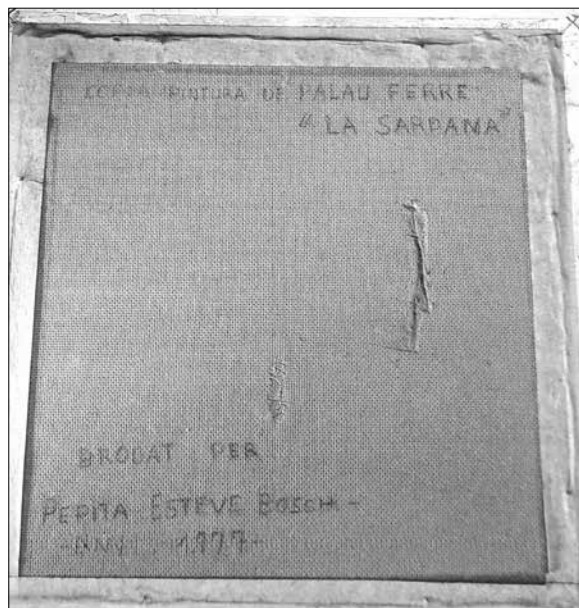

Figura 4. Conversa entre la sardanista Pepita Esteve i Rosa de les Neus Palau, neboda de Palau Ferré. Martorell, 13 de maig de 2023. (Fotografia. Arxiu Marco-Palau).

Un brodat sardanista inspirat en Palau Ferré

Datat als darrers compassos de la dècada de 1960, «Sardana» és un oli sobre tela de tall vertical, de més de metre i mig d'alçada, que Palau Ferré compon a través de quatre figures, que conformen dues parelles ballant sardanes que ocupen gairebé la totalitat de l'escena recreada, al fons de la qual l'artista projecta colors diürns al cel, amb intensos grocs i taronges solars. De la mateixa manera, el pintor utilitza cromatismes verdosos -indicatius de la natura- i terrosos, per indicar la meitat inferior del context rural en el qual se situa la imatge.

En aquest marc, els dos homes es troben als dos extrems laterals i les dues dones a la part central de la imatge. Mentre que les figures masculines vesteixen amb pantalons negres i alguns elements grisos, amb camisa blanca de tres quarts -arromangada- i amb coll rodó; les dues noies són l'element que centra el focus cromàtic lluminós de la composició. Amb vestits -un vermell i l'altre blau- de faldilles de vol ample. La mitja melena de les dues noies també es contraposa amb el cabell curt, negre, dels dos nois.

Figura 5. Part posterior del brodat sardanista de Masquefa. (Fotografia. Arxiu Marco-Palau).

Al so de la música de cobla imaginària, les quatre figures es donen les mans, en posició alçada, tot indicant que ballen els passos llargs, de la mateixa manera que podem percebre el punteig en la posició de les cames dels balladors. La solemnitat del rostre de les quatre figures, que es miren entre elles -una de les noies, amb el característic cap reclinat amb el qual Palau Ferré singularitzava sovint les dones que pintava- evidencien la transcendència de la temàtica.

En el cas del brodat estudiat en aquesta recerca, la sardanista masquefina Pepita Esteve Bosch plasma de manera general, a escala, i a partir d'un treballat esbós previ fet amb llapis sobre paper de seda -que encara es conserva intacte-, els grans elements que apareixien en el quadre que reproduïa el diari, així com els diversos colors descrits -els vermells i blaus dels vestits, els grocs, taronges i verds del fons-, afegint-hi això sí, alguns elements decoratius complementaris. A la part posterior del brodat, l'autora en plasma la referència amb bolígraf blau. Així, al fragment superior del revers, s'hi pot llegir: còpia pintura de Palau Ferré «La Sardana». Així mateix, també amb tinta blava, al fragment inferior hi consta: brodat per Pepita Esteve Bosch any 1977.⁸

Figura 6. Reportatge sobre el brodat publicat a la revista SOM, setembre de 2023. (Fotografia. Arxiu Marco-Palau).

Les sardanes icòniques de l'artista

El brodat de Masquefa és un bon exemple de la capilaritat social de l'art. En el cas específic de l'obra sardanista, a més, mostra la popularitat d'un símbol nacional associat a la represa cultural catalana sota el franquisme, concretada en la pàgina d'*El Correo Catalán* de 1969. A partir de la recuperació democràtica, la sardana continua ben arrelada projectant la cultura popular i tradicional d'un país en progressiva institucionalització, a més del seu vessant lúdic, esportiu i musical.

És per tot això que els artistes catalans han representant les ballades de sardanes en múltiples escenes, suports i moments. En el cas del pintor Maties Palau Ferré, la sardana seria una de les principals inspiracions de la seva obra, juntament amb els paisatges primaverals, les figures femenines d'ulls ametllats, les natures estàtiques de fruites i flors, la mitologia grecollatina i el simbolisme de la fe. Així, a més de l'oli sobre tela que centra l'estudi, Palau Ferré va plasmar la dansa catalana en nombrosos moments de la seva trajectòria artística, ja fos en dibuixos inicials, olis carismàtics, tintes xineses, ceres o en la decoració de gerros ceràmics o de plats de terra cota.⁹

Figura 7. Sardana. Ceràmica artística, policromada i vidriada. Maties Palau Ferré. Col·lecció particular. (Fotografia. Arxiu Marco-Palau).

*Figura 8. La sardana de Palau Ferré a la portada de la revista *El Foradot*, núm. 91. Montblanc, juliol-agost de 2015. (Arxiu Marco-Palau).*

En aquesta línia, les sardanes de Palau Ferré han transcendit les pròpies obres d'art i han comptat amb un impacte social. D'aquesta manera, si ja als primers anys del segle XXI, la filòloga Rosa de les Neus Palau, neboda de l'artista, publica *Palau Ferré: el discurs artístic de la sardana* (La Torratxa, 2004),¹⁰ llibre que recopilava les obres sardanistes del pintor, i que es presentava amb una ballada internacional a la plaça Major de Montblanc, també la revista montblanquina *El Foradot*, il·lustrava la seva portada del número 91, corresponent al juliol-agost de 2015, amb la mateixa sardana que quatre dècades abans havia inspirat Pepita Esteve a confeccionar el seu brodat.¹¹ L'abril de 1997, a més, l'obra també havia il·lustrat un article inspirador del conseller Joan Maria Pujals a la contraportada del *Diari de Tarragona*.¹²

Figura 9. Presentació del cartell de la 46a edició de l'Aplec de la Sardana a la Biblioteca Víctor Català. L'Escala, 22 de maig de 2021.

Ja més recentment, un dels vint eixos temàtics de la celebració del centenari del naixement de l'artista, que va ser una de les commemoracions oficials de la Generalitat de Catalunya del 2021, van ser precisament les sardanes que pintava l'artista.¹³ El vessant sardanista de l'Any Palau Ferré va tenir com a epicentre l'Escala, una de les places sardanistes empordaneses més carismàtiques. Així

les coses, el 22 de maig de 2021 a la Biblioteca Víctor Català de la població gironina es presentava el cartell de la 46a edició de l'Aplec de la Sardana de l'Escala, que l'Agrupació Sardanista «Avi Xaxu» il·lustrava amb les característiques parelles sardanistes de Palau Ferré.¹⁴

Figura 10. Cartell del 47è Aplec de la Sardana. Montblanc, 2 de juliol del 2022.

Pocs mesos després, i també en el marc commemoratiu, l'art sardanista de Palau Ferré va il·lustrar el cartell del 47è Aplec de la Sardana de Montblanc, que va celebrar-se a la Vila Ducal el 2 de juliol del 2022.¹⁵ A més de l'esdeveniment de la Conca de Barberà, al llarg de tot el 2022 i 2023, les ballades de sardanes de la Vall del Tenes dirigides pel dinamitzador cultural Enric Tarragona, amb

Figura 11. Aplec de Sardanes a Can Granada. Santa Eulàlia de Ronçana, 20 de març de 2022.

concerts i interpretacions en diverses poblacions del Vallès, van comptar amb el component artístic de Palau Ferré. El tret de sortida de la iniciativa es va donar a l'Aplec de la Sardana de Can Granada, a Santa Eulàlia de Ronçana, el 20 de març de 2022.¹⁶

Ja el maig del 2023, el fort vincle personal i artístic que Maties Palau Ferré va tenir al llarg de tota la vida amb la seva població natal, va ser immortalitzat a la casa consistorial de Montblanc a través de la seva obra sardanista. Així, una ampliació de gran format d'una sardana de Palau Ferré en forma de cortina d'alumini, de deu metres d'alçada i quatre metres d'amplada, construïda per l'empresa *Kriskadecor*, decora des d'aleshores l'espai diàfan central de l'edifici de l'Ajuntament de Montblanc.¹⁷

Figura 12. Una ampliació de gran format de la sardana de Palau Ferré decora l'Ajuntament. Montblanc, 10 de maig de 2023.

Conclusions

Després de l'estudi s'ha pogut constatar la capil·laritat social de l'art a través de l'impacte dels mitjans de comunicació i, en concret, de l'obra del pintor Maties Palau Ferré, a través de l'exemple del quadre «Sardana» publicada a *El Correo Catalán* el 27 d'abril de 1969, que va motivar la seva reproducció sobre tela, a escala, per part d'una sardanista de Masquefa.

Així, al llarg de la recerca, hem pogut evidenciar com aquesta projecció social de l'art sardanista de Palau Ferré ha seguit vinculant-se amb l'associacionisme cultural català que ha il·lustrat aplecs i ballades amb la imatge de pintures de l'artista, a més de les capçaleres de premsa escrita que projecten els valors associats amb la sardana a través dels quadres dansaires del pintor cubista.

De la mateixa manera, aquesta investigació, en el marc del qual s'ha pogut catalogar el brodat sardanista elaborat per Pepita Esteve Bosch l'any 1977, més de quatre dècades després de la seva confecció, i cinquanta anys després de la publicació del diari, reafirma la necessitat d'estendre l'àmbit de recerca artístic per tal d'aprofundir en l'estudi biogràfic del pintor Maties Palau Ferré, així com de la irradiació social de la seva obra.

Figura 13. Article publicat al setmanari *La Veu de l'Anoia* el 21 de juliol de 2023 al voltant del brodat sardanista.

Notes

- 1.- BUSQUETS MOLAS, Esteve. (1969). «Dia Mundial de la Sardana». *El Correo Catalán*, 27 d'abril de 1969, p. 3.
- 2.- MARCO-PALAU, Francesc (2023). Conversa amb Pepita Esteve Bosch. Martorell, 13 de maig de 2023.
- 3.- *Ibidem*.
- 3b. Popularment conegut amb el nom d'«el cotoner» degut a la participació econòmica d'empresaris tèxtils a partir de 1962.
- 4.- BUSQUETS MOLAS, Esteve. (1969). «Dia Mundial de la Sardana...
- 5.- MARCO-PALAU, Francesc (2023). Conversa amb Pepita Esteve...
- 6.- MARCO-PALAU, Francesc (2023). Conversa amb Màrius Serra. Barcelona-Martorell, 17 d'abril de 2023.
- 7.- MARCO-PALAU, Francesc (2023). «Una sardana de Palau Ferré a Masquefa». *La Veu de l'Anoia*, 21 de juliol de 2023, p. 53; MARCO-PALAU, Francesc (2023). «Un brodat sardanista a Masquefa». *Nova Conca*, 4 d'agost de 2023, p. 28; MARCO-PALAU, Francesc (2023). «Una sardana de Palau Ferré a Masquefa». *SOM*, núm. 379, setembre 2023, p. 26-27.
- 8.- MARCO-PALAU, Francesc (2023). Conversa amb Pepita Esteve...
- 9.- MARCO-PALAU, Francesc (2020). *El pintor que cremava els seus quadres*. Barcelona, Editorial Base; SALCEDO, Antonio (2011). *Maties Palau Ferré i el seu paradís*. Tarragona: Viena i Diputació de Tarragona.
- 10.-PALAU PALAU, Rosa de les Neus (2004). *Palau Ferré: el discurs artístic de la sardana*. Valls : La Torratxa.
- 11.-MARCO-PALAU, Francesc (2015). «Cobla, sardanes i Palau Ferré». *El Foradot*, núm. 91, juliol-agost 2015, p. portada i 5.
- 12.-PUJALS, Joan Maria (1997). «Palau Ferré i la força astral (II)». *Diari de Tarragona*, 27 d'abril de 1997, contraportada.
- 13.-Redacció. (2021) «L'Escala serà l'epicentre del sardanisme pictòric de Palau Ferré». *Hora Nova*, 5 de gener de 2021, p. 31.
- 14.-MARCO-PALAU, Francesc (2021). «L'Escala del cubista Palau Ferré». *L'Empordà*, 27 de juliol de 2021, p. 22.
- 15.-MARCO-PALAU, Francesc (2022). «A la plaça fan sardanes». *Nova Conca*, 8 de juliol de 2022, p. 21.
- 16.-REDACCIÓ (2023). «Palau Ferré, un any després del centenari». *Nova Conca*, 11 d'agost de 2023, p. 12-13.
- 17.-MARCO-PALAU, Francesc (2023). «Sardanes plenes d'art». *Nova Conca*, 12 de maig de 2023, p. 29.

-Rebuda: setembre 2024.

-Valoració: Anna-Isabel Serra Masdén

-Acceptació: octubre 2024